
ÖSSZEFOGLALÁSOK

A magyarok története – románoknak

Fiatal történészek munkája e kötet, amelyet egy fiatal, de remélhetőleg a jövőben nagyobb publicitást kapó kolozsvári magyar kiadó adott ki. Maga a kezdeményezés nem tűnik túl merésznek, ám azok számára, akik ismerik a romániai történelmi könyvek piacát, mégis az lehet. Hiszen összefoglalni a magyarság történelmét egy kötetben úgy, hogy azt a témában kevésbé járatos román olvasó is megértse, végig tudja olvasni, és hiányérzet nélkül tudja kezéből letenni, merész teljesítmény. A román történetírás ugyan tematikájában és eredményeiben rendkívül gazdag, de a legtöbb esetben oly mértékben fordít figyelmet a szomszédos népek történelmére – nemcsak a magyarokéra – amennyiben az szigorúan kapcsolódik a román érintettségű tematikához. Másrészt pedig, habár az elmúlt két évtizedben sok minden változott, az egyoldalú nacionalista szemlélet hatása elsősorban a román népi kultúrában nemcsak megmaradt, hanem sok tekintetben – azáltal, hogy megszűnt a „központi” szemlélet, de annak a köztudatba beivódott elemei megmaradtak – még tovább torzult, egészen nevetséges kijelentésekig. Csak szemléltetésképpen álljon itt ezekből egy kis csokor: a magyarság a mongolokkal rokon pusztai nép (a „mongol” kifejezés éppen ezért gyakran használatos sértésként), a magyarságnak a Kárpát-medencébe érkezésekor a román nép etnogenezise, a dák és római nép keveredése révén már végbe ment; Erdély soha sem tartozott Magyarországhoz, kivéve az 1867–1918-as időszakot (az alternatíva: Ausztriához tartozott); a középkori magyar királyság Mohács után megszűnt és mint ilyen, nem is létezett magyar állami-ság egészen az első világháború végéig, stb. És még csak nem is beszéltünk az olyan részletkérdésekről, mint például az erdélyi fejedelmek tettei. Ezt a hiányt próbálta meg betölteni e jelen, népszerűsítő stílusban megírt könyvecske.

A kötet a tárgyalt tematikához viszonyítva eléggé vékony, mindössze 172 oldal, de ez nem feltétlenül negatívum, sőt: éppenséggel a szerzők ügyességét, leleményességét dicséri, hogy még ekkora terjedelemben is sikerült összefoglalni Magyarországot és a magyarság több mint egy év-

ezredes történelmét. A szerzők – öt plusz egy, mivel a hatodik szerző, Szabó Csaba rádiós riporter neve ugyanis nem került rá a borítóra, csak az általa jegyzett fejezetcím mellett jelenik meg – fiatal doktoranduszok vagy középiskolai tanárok, és ez a pedagógiai jellegű megközelítés nagyon érződik az egész kötetben. A stílus egyszerű, a használt nyelvezet közérthető, az események és helyzetleírások kronologikus rendszerben követik egymást. Mivel népszerűsítő jellegű, a kötetnek nincs jegyzetrendszere, csak a végére helyezett szakbibliográfiai listája. Ebben a listában elsősorban magyar és román nyelven megjelent szintézisek és szakmunkák találhatók, illetve a XX. század kapcsán néhány nyugati szerző munkája is. Végignézve a listát megállapítható, hogy a szerzők nemcsak a kortárs történetírók munkáit használták fel – itt példaként említeném *Engel Pál*, *R. Várkonyi Ágnes*, *Romsics Ignác*, *Lendvai Pál*, *Gyarmati György* és mások munkásságát –, hanem igyekeztek használni a régmúlt korok történelmi munkáit is, mint *Bethlen János* vagy *Cserrei Mihály* krónikái, illetve *Szekfü Gyula* ma már klasszikusnak számító elemzése Bethlen Gábor uralkodásáról. A kötet kis terjedelme következtében illusztrációkban sem túl gazdag, ezzel együtt minden egyes kép és térkép, amit felhasznál, a legjobban illeszkedik az adott témához. Ennek megfelelően az első borítón három különböző kép található, Szent István ábrázolása a *Képes Krónikából*, Széchenyi István képe Lapis András bronz medálján és a kolozsvári 1956-os emlékmű fényképe, a hátsó borítón pedig a *Képes Krónika* egyik miniatúrája látható, amely Szent Istvánnak a bolgárok felett aratott győzelmét ábrázolja, és amely már Jókai Mórt is annyira lenyűgözte, hogy fontosnak tartotta belefoglalni a *Fráter György* című regényébe. Ugyancsak ihletett a kötet végén található, a New York-i Kossuth szoborról készült fénykép, valamint a három kiemelt térkép, melyek a magyarság történelmének egy-egy nagyobb szakaszát ábrázolják. Az első ezek közül az ún. őshaza-térkép, amelyet a megfigyelések szerint a kötet vásárlói – románok és magyarok egyaránt – a leginkább megcsodáltak, és mely a mai Oroszország helységnevei – Kazan, Szamara, Udmurt, Baskíria – tiszteletben tartásával ábrázolja a Volga és a Káma folyók által meghatározott Magna Hungáriát. A második térkép a török hódítás következtében három részre szakadt Magyarországot ábrázolja, külön kiemelve az Erdélyi Fejedelemséghez csatolt részeket – *Partes Adnexae* – míg a harmadik a Magyar Királyság és az osztrák örökös tartományok elhelyezkedését ábrázolja a Habsburg Birodalmon belül, kiemelve Sziléziát, az Erdélyi Fejedelemség története kapcsán nagy szerepet játszott Oppelnnel és Ratiborral együtt. Ha az a

cél, hogy a magyar történelem legfőbb szakaszait belesűrítsük három olyan térképábrázolásba, hogy a magyar történelemben járatlan kívülálló is megértse a szóban forgó helyzet földrajzi vonatkozásait, nehéz lenne három inspiráltabb térképet találni.

A kötet tartalmi felépítését tekintve fejezetekre oszlik, mindegyik egy-egy külön szerzővel. A bevezető fejezetet, mely a származáselméleteket, az őshaza kérdését, a kalandozások korát tárgyalja, Géza fejedelem uralkodásával bezárólag, *Páll-Szabó Ferenc* jegyzi. Talán ez a legnehezebb része a magyar történelemnek, amennyiben kívülállóknak kell elmagyarázni, koherens módon összefoglalni: ugyanis a későbbi korokban jelentősen csökken már a „fehér foltok”, és az ezek által generált gyakran homlokegyenest ellentmondó teóriák aránya. Viszonylag jól oldja fel a szerző itt a hun-finnugor kérdéskört, ismertetvén az erre vonatkozó történetírói és szocio-antropológiai főbb forrásokat, világosan fejti ki Magna Hungaria, Levédia és Etelköz problémáját, és elegáns megfogalmazással hidalja át a dákoromán kontinuitás kérdését is. Szavai szerint „ennek a szerény dolgozatnak nem az a szerepe, hogy kétségbevonhatatlan döntéseket fogalmazzon meg: tudomásul véve szerény korlátainkat, ezt meghagyjuk nálunknál fényesebb koponyák számára”. Ily módon különösen jellemző a megfogalmazásokra a megfontolt óvatos megközelítés: az eredettörténet ismertetése kapcsán először a középkori krónikákat ismerteti, kiemelve Anonymous krónikáját, ezt követően tér rá arra, hogy a XIX század második felére a hun rokonság megkérdőjeleződött, és jelen pillanatban a hivatalos történettudományos álláspont a finnugor nyelvcsaládhoz kapcsolódó eredettörténet. László Gyula kettős honfoglalásos elméletét pedig külön bekezdésben tárgyalja. Külön értékelendő, hogy a pozsonyi csata jelentőségét is beemelte munkájába a szerző. Vannak részek, amelyek jobban is sikerülhetek volna, így például a kalandozásokról szóló fejezetben a Sankt Gallen-i történet mellett elfért volna akár a brentai, akár a merseburgi csata, akár Botond és Lehel legendája. De így, ebben a formában is helytálló az összeállítás.

A középkori magyar királyság történetének – Szent István államalapításától egészen a mohácsi vészig – megírása nem túl könnyű, de hálás feladat, amely *Váradi Éva Andreára* hárult. Itt elsősorban a struktúra az, ami érdekes lehet, hogy mely uralkodók tetteit érezte fontosnak külön alfejezetekbe kiemelni. Ha szigorúan a struktúra szempontjából közelítjük meg ezt a részt megállapítható, hogy két nagy kronologikus részre bontja az egész időszakot: az Árpád-házi királyok idejére és az őket követő ún. vegyesházi királyok idejére. Leszámítva a társadalmi gazdasági és kulturális aspektusokat magába foglaló két fejezetet, a többi fejezet

egy-egy király uralkodásának időszakát tárgyalja, az uralkodók mellett még Hunyadi János kap külön fejezetet. Végig követi ugyan az egész eseménysort, azonban több, a szerző által jelentősebbnek gondolt király uralkodásának eseményeit részletezi: az Árpád-házi királyok közül I. András, Szent László, Könyves Kálmán. II. András, IV. Béla, a vegyes-háziak közül pedig Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Mátyás király, II. Ulászló és II. Lajos. Ha ki kellene emelnem Váradi Éva munkájából egy gondolatot – túl azon, hogy nagyjából hiba nélkül oldotta meg a kronologikus bemutatás kihívásait – a végső gondolat az, hogy a Magyar Királyság Európának integráns része volt, politikai, gazdasági és kulturális szempontból is. A megállapítás banálisnak tűnhet, de ha figyelembe vesszük, hogy a könyv elsősorban olyanokhoz szól, akik ezen keresztül próbálják megismerni a magyar történelmet, már nagyon is helyénvalónak látszik.

A három részre szakadt Magyarország történetének ismertetése a szerzőgárda egyetlen román nemzetiségű tagjára, *Ciprian Radra* hárult. Ennek a résznek az esetében a hármas tagoltság érdekes, és az, hogy a három országrész története egymáshoz viszonyítva mekkora felbontást kap. Igazolódik az a mondás, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze, az Erdélyi Fejedelemség történetét a szerző ismertette, jóval nagyobb arányban, mint a másik két országrészt együttevén. A kronologikus bemutatás tiszta, közérthető, és a szerző – azzal együtt vagy annak ellenére, hogy román – nem tárgyalja túl a román elem szerepét, pedig megtehetette volna. Vitéz Mihály erdélyi hadjáratát is éppen csak megemlíti. Ami, lássuk be, nem kis dolog, hiszen a szubjektivitás elvihette volna a szerzőt az „Erdély története román szemmel” irány felé, oly módon, hogy a Fejedelemség történetének román szempontból történő megközelítéséhez szülessen még egy írás. Sikerült azonban hű maradni ahhoz az elvhez, hogy „magyarokról – románoknak”, és ezzel csak nyert a kötet.

A Habsburg-dinasztia alatt egységes Magyarország történetének fejezetét *Pócsai Sándor* írta meg, ebben a részben is a fő érdekesség a kronologikus szempontból vett fejezetekre tagolás. Viszonylag egyszerű módon jól elkülöníthető időszakokra osztja be ezt a részt: Rákóczi Ferenc szabadságharcával kezdi és az első világháború kitörésének évével zárja, a dualizmus fő jellemzőinek leírásával. Az ezt követő fejezet – Magyarország története 1914-2013 – *Wellmann László* munkája, ez a fejezet az összes közül a legtömörebb, legvázlatosabb, és egyúttal az, amelyik leginkább használ nyugati forrásokat is. Mivel a szerző jó ismerője a szocializmus évtizedei román-magyar kapcsolatainak, külön kiemelendő, mennyire jól sikerült a Kádárkorról szóló rész. A kötetet *Szabó Csaba* összefoglaló jellegű hozzájárulása

zárja, mely a trianoni utódállamok magyar kisebbségeiről, a magyar diaszpóráról – külön fejezetben az Amerikai Egyesült Államokban élő magyarokról – és a finnugor kongresszusokról szól.

Ahhoz, hogy megállapíthassuk, miben és miért lehet hasznos e könyv, először azt kell leírunk, hogy mit nem tett meg. Újat valószínűleg a magyar történelmet jól ismerő szakembereknek nem mond, azok számára, akik vázlatosan ismerik, vagy nem biztosak tudásukban, jó olvasmány lehet, mert sok mindent tisztáz. Hosszasan lehetne sorolni mindazokat a fontos eseményeket, melyek kimaradtak a könyv esszészerű fejezeteiből, mint például a huszadik századi Magyarország történetét bemutató fejezetből a tanácsköztársaság sikeres felvidéki hadjáratát, vagy Gömbös Gyula miniszterelnökségét. Ugyanakkor szem előtt kell tartanunk azt is, hogy elsősorban nem a magyar szakmának íródott, hanem a román embereknek, főleg a szélesebb olvasóközönségnek. Nem csoda, hogy az első példányokat nagyon hamar elkapkodták, két hét alatt fogyott ki a készlet, egymást érték a könyvbeutatók, és a szerzőgárdát meghívták bemutatót tartani a kisinyovi egyetemre is. Ezek viszont a kezdeti sikerek, melyeket tudomásom szerint nem követett még eddig folytatás. Ennek tükrében lehet, a jövőre tekintettel, amennyiben a projektnek lesz folytatása, érdemes lenne a román–magyar történelmi kapcsolatok és interferenciák szervezését rendszeresíteni, mert az emberi szubjektivitás jellemzője, hogy szívesebben olvas bármely olyan témáról, melyről úgy érzi, hogy a saját közösségének akár csak érintőlegesen is köze lehet. Ilyen részletek lehetnének például Oláh Miklós érsek szerepe a magyar művelődéstörténetben, vagy Eftimie Murgu szerepe az 1848-49-es szabadságharcban. Ugyanis, mint sok más, ezek az epizódok sem szerepelnek a kötetben.

Egy nagy kérdés és egy nagy lehetőség merül fel a kezdeményezés kapcsán, melyet ez a kötet jelez. Kérdés az, hogy mennyire jutott el a kötet mondanivalója a célközönséghez, a román átlagemberekhez és a román közvéleményhez. Valószínűleg csak nagyon kis mértékben, egyrészt a korlátozott terjesztési- és reklámozási lehetőségek miatt, másrészt valószínűleg a célközönségnek is megvannak az olvasmányok terén a maga korlátai. Össze sem lehet hasonlítani sem a szakmai eredményt, sem pedig a piaci sikert mondjuk a *Köpeczi Béla* által szerkesztett három kötetes *Erdély történetével*¹, vagy akár *Paul Lendvai* szintézisével. Amennyiben gyakorlati

1 A nyolcvanas években megjelent Erdély történetét Ceausescu akkori Romániájában nagy haraggal és ellenérzéssel fogadták, és rengeteg kritika érte. Ugyanakkor nem mondunk sok újat azzal, hogy a kritikák nagy része érzelmi, nacionalista alapon történt. Mivel pedig a negatív reklám is reklám, manapság magára valamit is adó román Erdély-történész nem engedi meg magának, hogy ne ismerje a Köpeczi-féle *Erdély történetét*.

hasznos kell találni a könyvnek, azt mondanám, hogy első osztályú magyarság-történeti tankönyv lehet román anyanyelvű középiskolások számára, és elfér akár egy egyetemi bibliográfiában is, ugyanakkor csak erre a kötetre túlzás lenne egy teljes magyarságtörténeti-bibliográfiát építeni. Tény az, hogy nagyon sok minden kimaradt, ami beleférhetett volna egy ilyen jellegű szintézisbe. Ugyanakkor magában a kezdeményezésben, jobban mondva ennek folytatásában nagy lehetőségek rejlenek. Amennyiben elkészül majd egy kibővített, átdolgozott kiadás, a szerzők is biztosan számos új kezdeményezés felé nyitnak majd. Érdemes lenne az ötletben rejlő lehetőségeket még jobban kiaknázni, a jövőben a témában terjedelmesebb kötetet szerkeszteni, több más szerzőt is bevonni. Ez viszont egyelőre csak feltételes mód, és a jövőben derül majd ki, hogy ez a kezdeményezés folytatódni fog-e, vagy ennyiben marad.

Ferenc Páll-Szabó (coordonator), Sándor Pócsai, Ciprian Rad, Éva-Andrea Váradi, László Wellmann, *O istorie a maghiarilor* (A magyarok történetéről). Editura Világhírénv, Cluj-Napoca, 2014. 172 o.

Lakatos Artur